

NATO ȘI IDENTITATEA EUROPEANĂ DE SECURITATE ȘI APĂRARE (ESDI)

Conf. univ. dr. George Velicu

L'étude présente en synthèse l'environnement international de sécurité au début du XXI-ème siècle et par l'intermédiaire de celui-ci l'OTAN, la vision stratégique et les missions de l'organisation. Pendant tous les sommets de l'OTAN qui ont eu lieu à partir de 1991 et jusqu'à présent d'une manière progressive ont été approuvées des mesures concernant la sécurité européenne, une de ces mesures étant le développement de l'Identité Européenne de Sécurité et Défense (IESD) dans la structure de l'OTAN. L'IESD se fonde sur la relation existante entre l'OTAN et l'UEO, relation qui va impliquer aussi l'UE à mesure qu'une nouvelle politique commune de sécurité et de défense aussi bien qu'une composante militaire et stratégique de celle-ci se développera.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece, Alianța Nord-Atlantică a dobândit a nouă semnificație, stabilindu-și ca scop esențial asigurarea libertății și securității tuturor membrilor săi, prin mijloace politice și militare, invocând ca bază juridică, Tratatul Nord Atlantic și principiile Cartei Națiunilor Unite. Având ca efect al funcționării ei, stabilirea unei ordini juste și durabile de pace în Europa, respectând democrația și drepturile omului, **NATO** reprezintă legătura transatlantică prin intermediul căreia securitatea Americii de Nord este în permanentă conexiune cu securitatea Europei și care implică efortul colectiv depus de membrii săi pentru susținerea intereselor lor comune de securitate¹.

1. Mediul internațional de securitate la începutul secolului al XXI-lea

Tendența generală la începutul secolului al XXI-lea este de transformare permanentă, lumea schimbându-se ca urmare a modificărilor impuse de procesul de globalizare, fenomen caracterizat prin **multidimensionalitate** la nivel economic, politic, social, militar, cultural etc. Însăși globalizarea este supusă unor procese contradictorii, de genul desființării oricărui tip de bariere până la protecționismul îngust impus sau fundamentalism, existând tendința luptei pentru fragmentare sau regionalizare, încercându-se împărțirea sferelor de influență.

Caracteristicile principale ale mediului internațional de securitate, rezultat din sursele de instabilitate care au la bază labilitatea sistemică a societății omenești, sunt: a) sfârșitul **bipolarității** și amplificarea tendinței de reorganizare a centrelor de putere; b) **dezintegrarea unor state federale**, care a dus la creșterea numărului de țări în plan european și mondial și la sporirea numărului organizațiilor internaționale precum și la o mai intensă preocupare pentru protecția ființei umane și diversificarea organizațiilor nonguvernamentale umanitare; c) **expansiunea democrației**, care a făcut ca tot mai multe țări să îmbrățișeze calea democratică, fără însă a modifica tradițiile și modalitățile de funcționare a instituțiilor (exemplu: sistemul piramidal de conducere etc.); d) **accesul diferențiat** al statelor la **resurse**, cu impact asupra relațiilor dintre acestea; e) prăbușirea unor state în care condițiile economice, tulburările sociale sau etnice, incapacitatea de a se susține ca entitate politică fac posibilă intervenția unor **entități** sau **organizații** care profită

---

¹ Bibliografie utilizată: Manualul NATO, 2001, Ministerul Informațiilor Publice (Traducere din Office Of Information and Press, nato, Bruxelles, Belgium); Tratatul Nord – Atlantic, art. 3, 5; România – NATO, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2002; Adrian Năstase, „Organizarea Internațională”, Ed. Universității „Valahia”, Târgoviște, 2001

de această stare creând instabilitate, fructificând-o pentru susținerea ideii de separare, fragmentare etc.; f) **crearea performanțelor tehnicii militare** au făcut să se accentueze disproporționalitatea în raport cu posibilitățile de achiziționare, cu efecte asupra nevoilor de apărare.

Urmând tendința generală a transformărilor la începutul secolului XXI, amenințările și provocările capătă dimensiuni globale, celor clasice adăugându-li-se noi surse de insecuritate care au la origine fenomene ca: terorismul; proliferarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor pentru acestea; traficul cu arme, substanțe radioactive, droguri și persoane; imigrația ilegală, ca urmare a creșterii populației și a efectelor ce decurg în plan politico-social.

Reprezintă o caracterizare specială dată de faptul că urmările nu se limitează la un anumit nivel (politic, social, economic etc.) și sunt resimțite la toate nivelele, ceea ce le face să constituie surse majore de instabilitate cu urmări grave la nivelul securității regionale europene, euro-atlantice și chiar la nivel global.

O analiză mai atentă a mediului internațional de securitate, arată că pe continentul european și în spațiul euro-atlantic, în momentul actual, există riscuri extrem de reduse de a se produce un conflict militar major. De asemenea, deși nu au dispărut complet revendicările de ordin teritorial, există, din acest punct de vedere, un grad de stabilitate ridicat. Un domeniu însă care necesită o abordare atentă, în perioada următoare, îl reprezintă aspectele de ordin economico-financiar, care generează discrepanțe privind nivelele de dezvoltare ale statelor, ca urmare a dezechilibrelor economice dintre Vest și Est și care pot genera crize de proporții în cadrul UE, datorită puternicei instabilități economice a statelor europene și a întârzierilor economice semnificative care încă mai persistă. La acestea se adaugă dependența crescută a Europei față de sursele de energie externe, care pot genera stare de instabilitate în cazul organizării unor acțiuni combinate sau separate a unor **agenți** (de natură variabilă), cu efecte dezastruoase asupra infrastructurii, atât din punct de vedere al componentei fizice cât și a prețului energiei în general, care pot declanșa o criză majoră.

Urmare a caracteristicilor acestui mediu de securitate, se impun strategii preventive credibile, ce necesită noi standarde de securitate care să furnizeze capacități și disponibilități ridicate, atât la nivel național cât și internațional și care depind în mod critic de o paletă de alianțe, coaliții, guverne, instituții multinaționale, O.N.G.-uri a căror activitate trebuie să fie colectivă. În concluzie, se poate afirma că răspunsul la noile amenințări și provocări ce se manifestă la începutul secolului XXI este realizarea unei arhitecturi de securitate, formate din mecanisme funcționale de securitate interne și internaționale.

2. NATO

Odată cu terminarea celui de-al doilea război mondial, mediul de securitate a suferit modificări majore care au dus la divizarea, pe criterii ideologice, a Europei, prin împărțirea sferelor de influență între puterile ieșite câștigătoare. Nevoia de echilibru strategic în domeniul securității și apărării a determinat crearea unor **structuri militare puternice**, care să asigure promovarea intereselor lor.

Scurt istoric. În perioada ce a urmat celui de-al doilea război mondial, **țările Europei Occidentale**, puse în fața necesității de reconstrucție economică și apreciind că Uniunea Sovietică nu și-a respectat angajamentul de reducere a potențialului militar, ba mai mult, desfășura o politică expansionistă, **au decis** semnarea unui **tratată**, în **martie 1948, la Bruxelles**, care consfințește hotărârea unor țări (Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda, Marea

Britanie) de a dezvolta un sistem de apărare comun împotriva amenințărilor ideologice, politice și militare îndreptate asupra securității lor.

Negocierile cu S.U.A. și Canada, precum și invitarea de către statele Tratatului de la Bruxelles a Danemarcei, Islandei, Norvegiei și Portugaliei, au culminat cu semnarea **Tratatului de la Washington în aprilie 1949**, instituindu-se un sistem de **garanții de securitate și angajamente** între Europa și America de Nord; Alianța s-a completat în 1952 cu Grecia și Turcia, în 1955 cu Republica Federală a Germaniei, în 1982 cu Spania, în 1999 cu Cehia, Polonia și Ungaria iar în 2004 cu România, Bulgaria, Letonia, Estonia, Slovacia, Slovenia și Lituania.

Alianța Nord-Atlantică s-a constituit pe baza unui tratat între statele membre (Tratatul de la Washington), acceptat de către acestea în urma unor dezbateri publice și a unor procese parlamentare specifice, obligând fiecare țară membră să-și asume riscurile și responsabilitățile, precum și avantajele apărării și securității colective.

Obiectivul central al NATO a fost acela de a asigura imediat apărarea și securitatea țărilor membre, conform prevederilor art. 5 din Tratatul Nord-Atlantic².

Scopul esențial al NATO – ce decurge din acest obiectiv, este acela de a asigura libertatea și securitatea tuturor membrilor săi, prin mijloace politice și militare, în conformitate cu Tratatul Nord-Atlantic și cu principiile Cartei Națiunilor Unite.

Conceptul strategic al NATO. Transformarea esențială a mediului de securitate după încetarea Războiului Rece, solicită o nouă configurație a NATO și a misiunilor acestuia, dând o nouă amploare uzanței de până atunci, ca în momente hotărâtoare, Alianța să se întâlnească la nivel înalt cu participarea șefilor de stat și guvern.

Din anul 1991, Alianța a desfășurat Summit-urile de la Roma (1991), Bruxelles (1994), Madrid (1997), Washington (1999), Praga (2002) și Istanbul (2004), prilejuri cu care, în mod progresiv, s-au abordat probleme legate de: o abordare mai largă a problemei securității; aprobarea viitoarelor sarcini și orientări ale NATO; măsurile și procedeele planificării și apărării Alianței, în lumina noilor cerințe privitor la rezolvarea situațiilor de criză și menținere a păcii; lansarea unei noi inițiative în sprijinul stabilității și securității europene, instituindu-se un program de cooperare cu NATO, sub denumirea Parteneriatul pentru pace (PfP), la care erau invitate să ia parte statele participante la Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC) și a celor prezente la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE); lansarea unor obiective de cooperare în cadrul Consiliului pentru Parteneriatul Euro-Atlantic (EAPC); trecerea la faza de extindere a NATO (Madrid 1997), prin chemarea la aderare a Cehiei, Ungariei și Poloniei, precum și continuarea Parteneriatului pentru pace și deschiderea cooperării cu Rusia, Ucraina și țările mediteraneene; primirea celor trei state în rândurile Alianței și posibilitatea pregătirii altor state pentru viitor, conform declarației liderilor Alianței, potrivit căreia, „*cei trei membrii noi nu vor fi ultimii*”; aprobarea noului **Concept strategic al NATO** care să reflecte configurația securității Euro-Atlantice la sfârșitul secolului al XX-lea, admitând apariția unor riscuri și amenințări complexe la adresa păcii și stabilității euro-atlantice; dezvoltarea **Identității Europene de Securitate și Apărare (ESDI)** în cadrul Alianței (Washington 1999)

---

² Tratatul Nord-Atlantic, art. 5, 1949: „*Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, ... fiecare dintre ele ... va sprijini Partea sau Părțile atacate, prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice*”

Conceptul strategic al NATO elaborat în cadrul summit-ului de la Washington (1999) și aprobat în cadrul summit-ului de la Praga (2002), reprezintă cadrul instrucțiunilor asupra mijloacelor politice și militare care trebuie folosite pentru garantarea libertății și securității membrilor Alianței.

Elementele esențiale ale conceptului strategic sunt: a) *Păstrarea legăturii transatlantice* – care demonstrează caracterul indivizibil al securității europene și nord-americane; b) *Menținerea capacităților militare eficiente* – care să facă față tuturor situațiilor previzibile de la cele de apărare colectivă până la rezolvarea crizelor; c) *Dezvoltarea Identității Europene de Securitate și Apărare* în cadrul Alianței, care va continua să se dezvolte în strânsă cooperare între NATO, UEO și la nevoie, chiar UE; d) *Prevenirea conflictelor și rezolvarea crizelor* – unul din rolurile importante ale Alianței; e) *Parteneriatul, cooperarea și dialogul* – care reprezintă politica de colaborare cu toate țările euro-atlantice democratice, în scopul menținerii păcii și întărirea securității tuturor, utilizând principalele instrumente politice ale sale (Consiliul Parteneriatului Euro-Atlantic, Parteneriatul pentru Pace, relațiile speciale cu Rusia și Ucraina, Dialogul Mediteranean); f) *Extindere* – care confirmă deschiderea Alianței pentru primirea de noi membrii și invitarea altora, în anii următori

De asemenea, conceptul strategic definește funcțiile de securitate ale Alianței, care sunt și noile misiuni ale acesteia și care să fie îndeplinite prin reproiectarea noilor structuri de forțe moderne, mobile, foarte bine dotate și echipate, ce pot acționa oriunde, la nevoie, în afara granițelor naționale și să răspundă la toate misiunile, chiar cu caracter anticipat.

Rolul și misiunile Alianței. În urma analizei mediului internațional de securitate, a modificărilor ce apar, s-a stabilit că NATO îndeplinește **rolul** de organizație politico-militară de securitate și apărare colectivă, care contribuie la pacea și stabilitatea spațiului euro-atlantic și a celui global, prin acțiuni militare și alte acțiuni de management al crizelor, în nume propriu sau sub egida ONU, ori în colaborare cu alte organisme internaționale de securitate.

Pentru realizarea acestui rol, Alianța îndeplinește următoarele **misiuni** care reprezintă funcțiile de securitate ale acestora: misiuni de *descurajare și apărare* colectivă – contra pericolelor de agresiune asupra unui stat membru, utilizând potențialul militar al Alianței; misiuni de *securitate colectivă* – care vizează participarea întregului spectru de operații NATO, fie cele militare, fie cele de menținere a păcii, umanitare sau acțiuni post-conflict; misiuni de *consultare transatlantică* – ce vizează problemele care afectează interesele vitale ale statelor membre, în cazul unor evenimente ce reprezintă un risc la adresa securității proprii și coordonarea eforturilor în domeniile de interes comun pentru securitatea europeană și nord-americană; misiuni de *gestionare a crizelor și activității parteneriatelor* – care asigură întărirea securității și stabilității regiunii euro-atlantice prin dezvoltarea relațiilor internaționale pașnice și prietenești și susținerea instituțiilor democratice. Aceste misiuni, asigură organizației **valențe de garant** privind securitatea euro-atlantică, așează organizația pe un palier de **responsabilitate**, de unde rezultă și caracterul ei **deschis**.

Identitatea Europeană de Securitate și Apărare

Unul din elementele fundamentale ale noii arhitecturi de securitate europeană, îl constituie *consultarea* (legătura) *transatlantică*, ce va continua să fie puternică, iar în concordanță cu realitățile geopolitice și strategice actuale, va trebui să conducă la creșterea rolului și responsabilităților europenilor în gestionarea propriei securități.

În acest sens, *Identitatea Europeană de Securitate și Apărare* (ESDI) este un proces ce se construiește pe dezvoltarea relației deja existente între NATO și UE în care urmează să fie implicată și UE, pe măsură ce se va dezvolta o politică comună de securitate și apărare și o componentă militar-strategică a ESDI.

Inițiativa cu privire la capacitățile de apărare. În cadrul summit-ului de la Washington din luna aprilie 1999, a fost lansată *Inițiativa NATO a Capacităților de Apărare* (DCI), care are rolul de a garanta faptul că Alianța poate face față **pericolelor la adresa securității** în secolul XXI și că este pregătită să **rezolve crizele** de tipul celei din Kosovo. Dacă în timpul Războiului Rece NATO trebuia să fie în măsură să respingă posibilele agresiuni din partea U.R.S.S. și țărilor Pactului de la Varșovia, astăzi mediul european de securitate a devenit mai complex și, în consecință, modifică responsabilitățile, solicitându-i să fie pregătită pentru desfășurarea forțelor, inclusiv în **afara granițelor Alianței**, pentru a riposta la apariția crizelor, împotriva noilor provocări (terorismul, armele de nimicire în masă, traficul de armament, muniții, droguri și persoane) și la operațiuni altele decât războiul (menținerea păcii, ajutoare umanitare, urgențe civile etc.).

Inițiativa Capacităților de Apărare a fost lansată de NATO pentru a fi gata pentru orice eventualitate, motiv pentru care s-a creat un **Grup de Comandă la Nivel Înalt** format din ofițeri superiori din capitalele naționale, condus de Secretarul General Adjunct al Alianței. Inițiativa Capacităților de Apărare urmărește să îmbunătățească capabilitățile Alianței, în următoarele domenii în care se interconstrucționează reciproc: *mobilitate și desfășurare* – însemnând abilitatea de a transfera rapid forțele acolo unde situația impune; *susținere* – reprezentând posibilitățile pentru menținerea și aprovizionarea forțelor la distanțe mari, precum și existența unor forțe suficiente de rezervă pentru acțiuni de lungă durată; *confruntare selectivă* – respectiv potențialul de a se confrunta cu succes cu un adversar, în toate tipurile de operații; *supraviețuire* – abilitatea de a-și proteja forțele și infrastructura împotriva amenințărilor prezente și viitoare; *comunicații interoperabile* – existența sistemelor de comandă, control și informații compatibile, care să permită forțelor din țări diferite să conlucreze;

Alte elemente pe care le vizează Inițiativa Capacităților de Apărare, sunt: preocuparea pentru îmbunătățirea modalităților de transport a efectivelor, sporirea numărului și a capacităților unităților logistice ale Alianței, aplicarea tehnologiilor moderne pentru folosirea discriminatorie a forțelor, limitând pagubele colaterale, îmbunătățirea protecției și capacităților de supraviețuire a trupelor prin îmbunătățirea sistemelor de recunoaștere și supraveghere, a sistemelor de apărare antiaeriană și a celor de contracarare a armelor de nimicire în masă.

DCI contribuie la dezvoltarea **Identității de Securitate și Apărare** (ESDI) prin întărirea **capacităților de apărare europene** și a coloanei europene a NATO, capabile să răspundă cerințelor europene de securitate, contribuind în același timp la întărirea securității Alianței.

Evoluția ESDI. Problematika securității europene a generat creșterea responsabilității pentru securitatea proprie, țările membre ajutând la crearea și menținerea unei relații transatlantice mai echilibrate și puternice, care să consolideze mai mult Alianța.

Ca urmare, la summit-ul de la Washington din 1999, șefii de stat și de guvern ai Alianței au stabilit programe de instruire pentru dezvoltarea viitoarei **Identități Europene de Securitate și Apărare**, axându-se pe următoarele aspecte: mijloacele necesare unei consultări comune eficiente, a transparenței și cooperării între UE și NATO, bazate pe mecanismele existente între Alianță și UE; participarea aliaților europeni care nu sunt

membrii ai U.E.; acorduri concrete, care să permită accesul UE la capacitățile de planificare NATO și la activele și capacitățile Alianței; îmbunătățirea capacității militare europene.

Lucrările, în evoluția ESDI, vizează o serie de principii, stabilite la summit-ul de la Washington, după cum urmează: admiterea hotărârii UE de a avea posibilitatea inițierii unei acțiuni autonome, fiind în măsură să ia decizii și să aprobe acțiuni militare în cazurile în care Alianța nu este angajată; NATO și UE să asigure creșterea eficienței consultărilor comune, transparenței și cooperării pe baza mecanismelor existente între NATO și UEO; acordul față de hotărârea membrilor UE și altor Aliați Europeni de a-și consolida capacitățile proprii de apărare, în special pentru noile misiuni, evitând suprapunerile inutile; acordă maximă importanță asigurării implicării cât mai totale a Aliaților Europeni care nu sunt membrii UE în operațiunile de rezolvare a crizelor de sub comanda UE; dezvoltarea conceptului folosirii *separabile* dar nu *separate* a activelor și capacităților NATO, pentru operațiuni executate sub comandă UEO

Problemele ce se vor trata în elaborarea acordurilor pentru dezvoltarea ESDI, respectând cerințele NATO, sunt: asigurarea accesului UE la capacitățile de planificare ale NATO, capabile să contribuie la planificare militară a operațiunilor de sub comanda UE; prezumția de disponibilitate față de UE a capacităților NATO, identificate în prealabil, și a activelor comune, pentru a fi folosite în operațiunile sub comanda U.E.; identificarea unor opțiuni europene de comandă pentru operațiunile desfășurate sub comanda UE; continuarea adaptării sistemului NATO de planificare a apărării, pentru o mai bună încorporare a **disponibilului de forțe**, pentru operațiunile sub comanda UE

ESDI este parte integrantă a NATO, ca parte esențială a adaptării în plan intern a Alianței, este parte integrantă a adaptării structurilor politice și militare ale NATO și un element important al dezvoltării UE

Încă din 1991, în cadrul **Tratatului asupra UE**, semnat la Maastricht și intrat în vigoare în 1993, liderii comunității europene au decis dezvoltarea unei **politici externe și de securitate comune**, inclusiv a unei **politici de apărare comune**, care în timp să determine **constituirea unei apărări comune**.

Tot acest acord prevede ca UEO, ca parte integrantă a dezvoltării UE, să i se adreseze o solicitare de a elabora și implementa decizii și acțiuni ale UE cu **implicații în apărare**. Statele membre ale UEO, tot la Maastricht, au consfințit printr-o declarație asupra necesității unei identități europene de securitate și apărare și a unei mai mari responsabilități europene, în probleme de apărare.

Statele membre NATO au salutat intrarea în vigoare a Tratatului Uniunii Europene de la Maastricht și lansarea UE ca mijloc de consolidare a coloanei europene a Alianței și de facilitare a posibilităților membrilor europeni ai NATO de a contribui mai coerent la asigurarea securității tuturor Aliaților.

ESDI s-ar putea baza pe principii militare solide, susținute de o planificare militară adecvată, și ar permite crearea unei forțe coerente și eficiente din punct de vedere militar, care să acționeze sub controlul politic și conducerea strategică a UEO.

În principal, este vorba de crearea unei *forțe europene* care să fie dirijată în mod eficient și mai flexibil la misiunile Alianței, care includ menținerea păcii pentru a pune în evidență apariția ESDI.

În concluzie, **ESDI** este o perspectivă europeană de securitate și apărare în interiorul Alianței, lucrările privind evoluția **acesteia** fiind încredințate Consiliului Nord-Atlantic în cooperare cu UEO.

NATO continuă să lucreze cu UEO pentru a facilita cooperarea între ele, în eventualitatea unei acțiuni comandate de UEO de rezolvare a crizelor folosind activele Alianței.

În anul 1999, la Helsinki, Consiliul Uniunii Europene a stabilit un obiectiv al statelor membre UE referitor la capacitățile lor militare destinate rezolvării crizelor. Scopul este acela ca UE să desfășoare și să susțină o forță militară pentru activități „Petersberg”, stabilite prin Tratatul de la Amsterdam din 1997 (sarcini umanitare de salvare, sarcini de menținere a păcii, sarcini ale forțelor combatante pentru rezolvarea crizelor, inclusiv menținerea păcii) și de a efectua operațiuni militare, sub conducerea UE, de răspuns la crizele internaționale, în condițiile în care NATO, în întregul său, nu este angajată din punct de vedere militar. Aceasta se integrează în preocupările UE în desfășurarea unei politici europene comune de securitate și apărare, proces ce va elimina suprapunerile peste structurile NATO și nu presupune crearea unei armate europene. Dialogul dintre Alianță și UE se desfășoară pornind de la scopul declarat de a împărtăși preocupările UE pentru un parteneriat real în rezolvarea situațiilor de criză.

În interiorul NATO se continuă lucrările pentru dezvoltarea viitoare a ESDI, în special privind opțiunile de comandă europeană, disponibilitatea activelor și capacităților NATO identificate în prealabil, accesul asigurat la capacitățile NATO de planificare a operațiilor și adaptare a planului de apărare a Alianței.

Studiile de perspectivă a viitorului NATO și deci și a ESDI, arată că acestea vor avea o importanță ridicată în arhitectura de securitate europeană, auro-atlantică și chiar mondială. Conceptul „ușilor deschise” rămâne o certitudine. A bloca extinderea înseamnă a bloca NATO apărând posibilitatea ruperii punților de comunicare și cooperare a Alianței cu statele candidate și chiar întreruperea evoluției securității la nivel global.